

Գիրկը սիրուն մի երեխայ՝
Մօր սիրտ վրտան կը դողդղայ .
Աչքեր կապոյտ, չէկ չէկ մազեր,
Շընորհայի փայլին թուշեր:
Ո՛հ, չէ՛. այսպէս տեսաք տղայ
Բոլոր աշխարհք փընտռես չըկայ:

Այլ, տե՛ս, յանկարծ նենգժոտ օրհաս
Պաղ ձեռք ձրգեց դէպ 'ի տըղուն .
Ո՛վ ցաւ անլուր. նոր-մայրն, նոր-հարս
Կը պաղատէր անգուլթ մահուն .
« Ա՛հ, խընայէ որդւոյս սիրուն,
Թարգմ. Հ. Ք. Վ. ՔՈՒՇԵՆԵՐԵԱՆ

« Թո՛ղ որ դըրկացըս մէջ խայտայ,
« Թո՛ղ որ ժուպտին աշերն նաշխուն »:
— ԱՅԼ ՆՐԱՆԵՅ ՈՐՀԱՆՈՒՆՆԵՐԱ:

Մինակ՝ 'ի տան երեկոյն,
Յորում սըրտի ցաւք բորբոքին,
Սըգատեսիլ ընդ ուռննեաւ
Անքաղղ մարկն լալու եկաւ:
Հոն խառնելով իւր կրակիծներ
Սըգաւոր մօր հեկեկանաց,
Խայտիտ՝ ուռին վերեւ թառած,
« Ա՛հ, տո՛ւր, կ'աւեր, տո՛ւր իմ ձագեր »:

ՇՈՓԷՆ

Մ Ա Ն Ր Ա Վ Է Պ Ք

Խ Ա Ձ Ս Ր Բ Ո Յ Ն Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն ՈՒ

Ա

« Բանտ քաղաքին մօտերը՝ չորս
հինգ հարիւր բարձրակառոյց
տներէ բաղկացեալ աւան մի կայ՝
որոյ բնակիչք վաճառական և շատ
հարուստ են . այս պատճառաւ այս
գիւղաքաղաքիս մէջ մէկ խեղճ տուն
չես գտներ: Այս ճոխ տներէն միոյն
տէրն կը կոչուէր Բաղտասար Մէրքս,
որ Կանտեցի հարուստ վաճառական
մ'էր, և 1535ին իր յիսներորդ տարին
լրացուցեր էր:

Բաղտասար բարձր էր հասակով, և
տոկուն կազմուածով. լայն ուսեր, հզօր
անդամներ, և կուրծքին թաւ մազերն՝
կ'արտայայտէին թէ մարմնոյն և թէ
ոգւոյն կորովութիւնն. մազերն շագաւ
նակագոյն էին. դէմքն՝ լայն և լեցուն,
որոյ այտից վերայ՝ կը նշմարուէր ծաղ-
կի հիւանդութեան պատճառած թեթեւ
սպիններն. կապուտակ, փոքր և գո-
գաւոր աչքերն՝ թաւամաղ արտեանանց
տակ կը փայլէին: Յարատեւութիւն և
մտաց արթնութիւն կը փայլէին իր դի-

մաց վրայ. և այս չընաղագիւտ յատ-
կութեամբ շատ գանձ դիզեր էր:

Կայիի վաճառական էր. այս գործիս
ձեռք զարկեր էր ամենաշնչին դրամա-
զլխով որ հօրը ժառանգութիւնն էր:
Իսկ իւր հայրը յԱնվերսալ չուան հիւսող
էր: Բաղտասար քսան և ութ տարեկան
նորմանտիա ճանապարհորդած ժամա-
նակ՝ հարուստ երկրատիրոջ մը միակ
աղջկան՝ կատարինէի՝ հետ ամուսնացեր
էր: Կատարինէ մանչ զաւակ մը ծնաւ,
և բոլոր իր գութը կեդրոնացուց այս
մանկան վերայ: Տարի մը ետքը՝ վախ-
ճանեցաւ կատարինէ փոխադրական
հիւանդութեամբ. Պաղտասար ալ՝ որ-
պէս զի իր հայրը չտհաճեցընէ՝ հրա-
ժարեցաւ յերկրորդ ամուսնութենէ:

Սիմէոն Մէրքս պատանին 1535է քը-
սան տարեկան էր: Ամենաճիշդ մօրը
կը նմանէր. կարմրայտն և զուարթ-
երես, կայտառ և գիրուկ էր: Թէպէտ և
սաստիկ խաղասէր, հաճոյասէր և ցը-
րուած էր, բայց հայրն՝ որ գրեթէ կը
պաշտէր զինքը՝ այս պակասութիւնն
ըրս կատարելութիւն կը համարէր. և
իր որդւոյն փափագը կատարելու հա-
մար՝ ծախքի չէր խնայեր:

Բաղդասար շատ հարուստ էր։ Սակայն իր տան ընտանիքն կը բաղկանար իրենցմէ զատ՝ երեք այլ ևս անձերէ։ Այս անձերէն առաջինն էր՝ բարեպաշտ Մարգարիտան, որ հոլանտացի էր, և աղախին Սիմէոնի։ Մարգարիտայի արտաքին տեսքն՝ ներքնոյն բնաւ չէր համեմատեր։ Գէր և կարճ էր հասակաւ։ Ոտքերն տձև, ձեռքերուն մորթն բլրտայած, մատերն վարակոտ, դէմքն այլանդակ, և այտից վրայ կը նշմարուէր չորս կամ հինգ հատ կաղնի մեծու թեւամբ կոծիծներ։ Բայց այս բիրտ և կոշտ պատանին տակ կը թնդար գորովով և ազնիւ զգացմամբ լի սիրտ մը։ Մարգարիտա քառասուն տարեկան էր։ Բաղդասարի կինը վախճանելէն անմիջապէս վերջը՝ ծառայութեան մտիւ էր, և ինքն մեծցուցեր էր զՍիմէոն։ Տղայք՝ մինչ դեռ փոքր են՝ կը սիրեն իրենց խնամակալներն՝ առանց արտաքին դիմաց վայելչութիւն փնտռելու։ Մարգարիտա ալ շատ կը սիրէր իր մանուկ տէրը, բոլոր սրտին գորովն կեդրոնացուցեր էր Սիմէոն մանկան վրայ։ մօր պէս կը խնամէր զինքը, այնպէս որ խեղճ պատանին չզգաց բնաւ իր մօր կորուստը։ Վաճառականն ալ փոխան Մարգարիտայի այս խնամոց՝ խոտաւցեր էր որհշան է զինքն՝ ի ծառայութեանէ և չթողու որ անխլանոցի մէջ մեռնի։

Բաղդասարի ընտանիքը կազմող երկրորդ անձն՝ ծերուկն Բոնաւէնդուրա, յիսունըհինգ տարեկան, գրագիր էր, և շատ տարիներէ՝ ի վեր ինքն էր կարգադիր թղթակցութեանց վաճառականին։ Բոնաւէնդուրա՝ կ'ատէր ըզմարգարիտա, վասն զի տան մանր մանր ծախուց և շահերուն մեծ հոգ ունէր, և վառելիքի և գարեջրոյ խնայող էր։ Ամուսնացեր էր, և կը մտածէր՝ որ թէ աղախինը կարենամ տընէն վաճառել տեղը կինս կը դնեմ։ Բայց Մարգարիտա էր զօրաւոր նեցուկ թէ Բաղդասարի և թէ մանաւանդ Սիմէոնի։ — Ընտանեաց երրորդ անձն էր՝ երիտասարդ մօրաքեռորդի մը, որ երկու տարի ա-

ռաջ՝ Նորմանտիայէն եկեր էր։ այս պատանին կը կոչուէր Թէոդոր Մօվիլ։ քանկութ տարեկան աշխոյժ երիտասարդ մ'էր։ Երեք տարի Բարիզ կեցեր էր՝ հոն իր բոլոր ունեցածը վատնելով և յետոյ որոշեր էր՝ որ Բաղդասարի քով բնակի իբր երկրորդ գրագիր։ Վաճառականը նկատելով որ Թէոդոր իր ամենասիրելի կնկան մերձաւոր ազգական է և մօրաքեռորդի Սիմէոնի՝ շատ հոգ կը ցուցնէր վրան։ Երիտասարդն յիրաւի ունէր ձիւքեր՝ որոնցմով առ ինքն կը յանկուցանէր այլոց գորովն։ Սակայն պատանեկութեան առջի տարիներուն մէջ՝ Բարիզու ապականեալ և մահառիթ օդը շնչեր էր։ ճարտար շարժմունքներ ունէր, պարզ՝ բայց փնասկար խոցեր շատ դիտէր, և մէկ խօսքով բարիզեցի երիտասարդ մ'էր։ Սակայն պէտք եղած տեղը՝ դատողութեան և բարոյականի վրայ ալ շատ լաւ կը ճառէր։ Բարեմիտ վաճառականը՝ այսչափ յատկութիւնք տեսնելով երիտասարդին վրայ՝ միտքը դրաւ որ իր որդւոյն գերազանց Մենատոր մի գտաւ։ և յիրաւի, պատանին յանձնեց Թէոդորի՝ ամսական թոշակը կրկնապատկելով։

Սակայն Թէոդորի գունաթափ դէմքերն և վառվառն աչքերն՝ նշան էին սաստիկ և բուռն կրից։ Բայց Բաղդասար միայն կաշիի տեսակներէն կը հասկընար։ Արդ երկու տարիէ՝ ի վեր վաճառականը իր որդին յաճներ էր Թէոդորի՝ որ յաճախ կ'ուսուցանէր պատանւոյն կատարելու ամէն տեսակ հաճոյք։ Սիմէոն՝ ինչպէս կը գուշակուի՝ շատ կը սիրէր իր կամակատար ուսուցիչն։ Բաղդասար ալ տեսնելով այս երկուքին սէրն և յարումն՝ մեծապէս գոհ կը լինէր իր երկրորդ գրագրին վրայ։

Բոնավէնդուրա՝ չէր համարձակեր ատել զԹէոդոր, թէպէտ և կը տեսնէր՝ որ իր ապագայ տիրոջ ալ բազուկն էր։ Բայց որպէս զի իր գործն յաջող երթայ՝ երկու երիտասարդաց ընթացքն ալ կը գովէր։ Երբեմն խարդախ ձայնով կը հարոյնէր տիրոջ թէ արդեօք Սիմէոն որդին ալ պիտի մտնէ վաճառականա-

կան գործող մէջ: Բայց Բաղտասար իսկոյն կ'ընդհատէր խօսքն ըսելով.

— Երբ որ ուզէ տղաս, թողունք որ վայելէ գեւ երիտասարդութիւնը:

Սակայն Բոնավէնդուրա իր գործն դիտողը անձ մի էր, և ըզեղն հաշուեւ տետրին էջերուն վրայ մաշեցուցեր էր. մէկ խօսքով շատ շահասէր էր. Բայց միանգամայն խղճմտանք ունէր և տիրոջը շահերուն ալ վրէժխնդիր էր, վասն զի լաւ գիտէր՝ որ իր գործն այնչափ յաղի կ'երթայ՝ որչափ որ ինքն անկեղծ լինի իր հաշիւներուն մէջ:

Մարգարիտա ալ կը սիրէր գծէողոր, վասն զի կը տեսնէր որ անհրաժեշտ կարևոր է Սիմէոնի, Գարձեալ, Նորման, տացի մենտորը՝ շատ վեհանձն էր, և մերթ ընդ մերթ՝ աղնիւ աղախնոյն՝ բարի ձեռք կու տար: Թէպէտ և խեղճ կիւնը անշահասէր և ուղղախոհ էր, Բայց չէր ալ անարգեր օրինաւորապէս ընդունած փոքր ընծաներն, և իր ստացածը բարի նպատակի կը ծառայեցընէր. ու որովհետև բոլոր ձեռքն անցած ստակը կը հաւաքէր՝ ի մի և Յօդդէկէմ բնակող պառաւ և տկար մօրը օգնութիւն կը դրկէր: Յետ այսքան առաքինութեանց և բարեկալութեանց՝ պատմութեան ընթացքին մէջ պիտի տեսնենք՝ որ կու դան գէպքեր՝ յորս առկախեալ կը մնայ իր առաքինութիւնը:

Թէեզոր մեծ ազդեցութիւն ստացեր էր Սիմէոնի վրայ՝ ջատագովելով պատանւոյն հակամիտութիւնըն և անործն. և անդգալապէս տիրապետեր էր խեղճին վրայ: Կատարեալ սրտակցութիւն մի արմատացեր էր այս երկու սրտերուն մէջ՝ որք քիչ առնեն և սկսան յաճախել ֆլասակար և մահառիթ ընկերութեանց ժողովատեղիներն:

Բաղտասար անլուր առատաձեռնութեամբ իր որդւոյն հաճոյից ամէն ծախսը լիովին կը հոգար: Բայց իսկոյն իր որդւոյն հաճոյից համար որոշած դրամագլուխն՝ որ գրեթէ բարեկեաց տասն երիտասարդաց կը բաւէր, շատ քիչ երեցաւ: Սիմէոն շատ անգամ ստակ փոխ առաւ և պարտատէր եղաւ:

Այս երիտասարդ անձն՝ ոչ իսկոյն՝ այլ կամաց կամաց ինքզինքը կը կորսնցընէր: Վերջապէս աչք մի տուաւ իր ներկայ վիճակին վրայ: Գիտելով իր հօրը խստութիւնը՝ և վախելով որ յանկարծ հայրը չիմանայ իր մտատանջութիւնը, գրեթէ ամիս մը ինքզինքը զսպեց, ծախքերուն չափ դրաւ և սկսաւ իր պարտքը վճարել: Բայց դժբաղդաբար իրիկուն մը, երբ կը գտնուէր Սիմէոն անկարգ երիտասարդաց խմբի մը մէջ, չլրցաւ ընդդիմանալ թէեզորի հրապուրանաց և փաղաքշանաց՝ և իսկոյն խաղի թղթերն ձեռք առաւ. երկու երիտասարդ բարեկամը խաղանքին, և երեկոյեան դէմ գրպանին դատարկ տուն դարձան:

Սիմէոն տահաւոր գիշեր մը անցուց: Վախելով որ տուն չգտնուած տոնն յանկարծ չգան պարտատէրներն, և հօրմէն պահանջեն՝ նոյն օրն և յաշորդն՝ տնէն դուրս չելաւ, և թէեզորի հետ գրասենեակը մտնելով՝ սկսան աշխատիլ: Բաղտասար այս յանկարծակի փոփոխութիւնն տեսնելով՝ շատ զարմացաւ:

Ժամը տանուէկ ու կէսին, ճայէն քիչ առաջ, Մարգարիտա կոչեց զԲաղտասար ըսելով թէ հին բարեկամներէդ մին այցելութեան եկեր է: Սոյն առնն Բոնավէնդուրա չըջապայելու ելեր էր: Տասը վայրկեան ետքը, երկու երիտասարդներն գոցեցին գրասենեակին դուռն, բանալին աղախնոյն յանձնեցին և տնէն դուրս ելան ըսելով թէ երեկոյեան դէմ տուն կը դառնանք: Բաղտասար իր բարեկամը ճաշի բռնեց. և տան մէջ սովորականէն դուրս բան մը չէր նշմարուեր:

Չորս ամիս անցաւ: Հաւանական է որ այս ամիսներու մէջ Սիմէոն Մէրքս վճարեց իր պարտքն. վասն զի հայրը բնաւ չիմացաւ: Խեղճ հայրն՝ և ոչ փոքր կասկած մի անգամ ունեցաւ իր որդւոյն անկարգութեանց վրայ: Բայց քիչ մը առնէ ի վեր անհանգիստ էր իր սիրտն՝ տարբեր պատճառներու համար. այլ փետրուարի 24ին Բոնավէնդուրայի

հետ գրասենեկին մէջ փակուելով բա-
ցաւ սիրտը իր գրադրին:

— Երբուկ, չես գիտեր ինծի հան-
դիպածն, ըսաւ, պէտք է որ պատմեմ
քեզի, վասն զի դուն չես գողը:

— Գող . . . պարոն, պատասխանեց
Բոնավէնդուրա, ոտքի վրայ ցատքելով,
գող մը կայ

— Ըսի որ դուն չես, ծերուկ, ուրեմն
մի աղաղակեր: Եւ ինչպէս կարելի է
որ դուն գողութիւն ընես:

— Գողութիւն, տէր իմ. ուրեմն ինչ
գողցեր են:

— Հիմա կ'ըսեմ: Եր տեսնես այս
մեծ և ճարտարագործ բանալիս. կը
ճանչնաս զայն, այնպէս չէ:

— Եր ճանչնամ, սոյս, այսինքն՝ տե-
սեր եմ զայն, բայց ընաւ չեմ դպած:

— Աստուած իմ, գիտեմ որ դուն
չես, Բոնավէնդուրա: Արդ շատ աւա, այս՝
արկեղս բանալին է: Միշտ քովս կը
պահեմ զայն, ցորեկը գօտույս վրայ
կը կապեմ, և գիշերը բարձիս տակ կը
դնեմ, և սակայն այսու հանդերձ,
արկղս բացուեր է:

— Ո՛հ, տէր իմ, արկղը:

— Այո՛ արկղս, ըսաւ Բաղտասար,
երկու անգամ, թերեւ երեք և չորս
անգամ ալ գողցեր են. բայց գէթ եր-
կու անգամն ստոյգ գիտեմ:

— Արդեօք մեծ է կորուստը, հար-
ցուց Բոնավէնդուրա՝ մեռելի գոյն ա-
ռած:

— Երկու անգամ հազարական ֆիւ-
րին գողցեր են:

— Ո՛հ, պարոն, այս գողութիւնն գի-
շերը հանդիպած պէտք է լինի:

— Բայց կը զարմանամ թէ գողը
ինչո՞ւ համար բոլոր արկղը չէ գողցած.
ինչո՞ւ համար մէջը եղած ստրկին տաւ.
ներորդ կամ քսաներորդ մասը միայն
գողցեր է:

— Յիրաւի, պարոն, զարմանալի
բան. թերեւ գողն յուսացեր է որ չպի-
տի անդրադառնա

— Ըսածիդ պէս, ծերուկ, գողու-
թիւնը գիշերն հանդիպած պիտի լինի:
Բանալիս ալ յայտնի է թէ բարձիս

տակէն առած պիտի լինին. Մարգարի-
տայի վրայ կը կասկածիմ, բայց չեմ
յուսար որ այսչափ ապերախտ գտնուի
իրեն ըրած բարեացս:

— Մարգարիտան, պարոն, ո՛հ, այն
կեղծաւորը: Սակայն ինձ ալ այնպէս
կը թուի՝ թէ կ'երկնչի նա յԱստուծոյ,
Բայց յայտնի է թէ շատ աներես պէտք
է լինի այն կինը՝ որպէս զի այսպիսի
եղեռն մը գործադրէ:

— Չեմ կրնար ենթադրել զՄարգա-
րիտա. կ'ուզեմ կասկածներս այլոց վը-
րայ ուղղել. սակայն միայն ինքը կրնայ
սենեակս մտնել և բանալիս վերցնել:

— Ո՛հ, պարոն, այսպիսի մեծ գոր-
ծի մէջ պէտք չէ թեթեւութեամբ գոր-
ծել, ըսաւ Բոնավէնդուրա, կեղծելով
սրտին մէջ եղած ատելութիւնն:

— Բան մը եկաւ միտքս, ըսաւ Բաղ-
տասար. կ'ուզեմ փորձել այս աղջիկը:
Վաղը, աւելի կը տեղեկանամ. . . .

Ճաշէն վերջը, վրան գլուխը շտկեց
կաշոյ վաճառականն. յետոյ, արկեղ
բանալին յայտնապէս անկողնոյն վրայ
թողլով, ըսաւ աղախնոյն.

— Մարգարիտա, ես այսօր յԱլլոց
կը պառկիմ, վաղը կը դառնամ. որդիս
և իր բարեկամը Պրիւքսէլ գնացեր են:
Միայն դու և երկու պահապան շուն կը
մնաք տանս մէջ: Դրանց երկաթներն
չմոռնաս ամէն իրիկուն դնելու:

— Հանգիստ եղիր, պարոն, պատաւ
խանեց աղախինն, Հասանի և Միւլէյի
հետ քու տունդ արէկ կը պահեմ:

Բ

Մարգարիտա տիրոջը երթալէն ան-
միջապէս վերջը՝ խուցը սկսաւ կարգի
դնել. բայց շատ խռովեցաւ երբ արկեղ
բանալին անկողնոյն վրայ գտաւ:

— Անշուշտ հիմա անհանգիստ պիտի
լինի տէրս, ըսաւ ինքնիրեն: Եւ որպէս
զի այս կարեւոր բանալին չկորսուի՝ իր
գոգնոցին տակ եղած գօտույն կապին
ծայրը զետեղեց: Բոնավէնդուրա, որ
նոյն օրը շատ գործ ունէր, ոչ երբեք
տուն դարձաւ, այլ ամբողջ օրը հա-

շուեգիրքը ձեռքը՝ վաճառատունէ վաճառատուն կը մտնէր. ինչպէս ըսինք՝ փետրուարի 24 էր, ժամը հինգին, թէպէտ և դեռ մութ չէր, բայց Մարգարիտա զգուշութեան համար բոլոր դռները փակեց. առանց աղաղակի իր երեկոյեան ընթերիքը պատրաստեց. յետ ընթերեաց՝ երկու ժամի չափ ալ գուլպայ հիւսեց, և երբ մերձաւոր զանգակաւ տան ժամացոյցը ինն զարկաւ, իւր երեկոյեան աղօթքներն ընելէն վերջը անկողին մտաւ, ըստ իր սովորութեան՝ վարդարանը ձեռքը բռնած:

Թէպէտ և ձմեռն էր՝ բայց սենեկին դուռը կիսաբաց թողուց, որպէս զի ըստ պարագայից իմանայ շանց հաջիւնը և կարենայ իսկոյն օգնութիւն խընդրել ի մերձաւորաց: Հասան և Միւլէյ պահապան շներն մթերանոցին մէջ կը հանգչին. բայց մթերանոցին դուռը բաց էր, որպէս զի վտանգի մէջ եթէ կանչուին՝ իսկոյն օգնութեան հասնին:

Մարգարիտա ժամը տասն ու մէկին խորունկ քնացեր էր, երբ շանց տարօրինակ աղաղակէն իսկոյն արթնցաւ: Զգիտելով թէ ժամը քանի է, բայց լուսնին լուսէն գուշակելով թէ դեռ կէս գիշեր չէ, և շանց հաջիւնն այլ ևս չստելով՝ կարծեց թէ շուններն փողոցի անցաւորաց համար կը հաջնեն. բայց քիչ մը վերջը՝ որոշ իմացաւ որ տան դուռը կը զարնէին:

— Սնուշտ տէրս պիտի լինի, ըսաւ ինքնիրեն Մարգարիտա, որ բանալին կորսնցուցած կը կարծէ:

Իսկոյն վազեց Բաղդասարի սենեակը և պատուհանին մէկ բաժանմունքը բանալով՝ հարցուց թէ ով է զարնողն:

— Մենք ենք, Մարգարիտա:

Աղախինն ճանցաւ Սիմէոնի ձայնը. Բարեկամին հետ ի միասին Պրիւքսէնէն կը դառնային: Մարգարիտա վազեց փութով դռները բանալու:

— Ուրեմն ժամը քանի է, հարցուց աղախինը:

— Թէպէտ և դու քնացեր ես, ըսաւ Սիմէոն, բայց դեռ տասն ու մէկ է: Հայրս քնացեր է:

— Այոց զացեր է:

— Աքանչելի բան, ըսաւ ցած ձայնով Թէոդոր:

Մարգարիտա կանթեղ մը վառեց, և սրահաւ որ երկու երիտասարդաց դէմքն չատ տօգոյն էր, և հետաքրքրութեամբ հարցուց թէ ինչ բանի համար խռովեր էին:

— Ո՛հ, բան չկայ, ըսաւ Թէոդոր: Յուրան ու յոգնածութիւնն զմեզ այլ լակերպեր են. մեր միակ դարմանը՝ հանգիստն է:

— Հիմա ձեզի ընթերիք պատրաստեմ, ըսաւ Բարի աղախինն՝ կրակարանը վառելով, վասն զի անշուշտ անօթի պիտի լինիք: Դարանին մէջ կարմրեցած հաւ մը կայ կարծեմ:

— Շնորհակալ ենք, պատասխանեց Սիմէոն, միայն մեզի երկու գաւաթ գիօղի բեր:

— Ինչո՞ւ համար ըսաւ աղախինը, միայն այս ըմպելիքը կ'ուզէք: — Անշուշտ տկար պիտի լինիք:

— Ոչ, մենք արդէն յԱյոց ճաշեր ենք: Հոն՝ եթէ գիտնայինք՝ կրնայինք հօրս ալ հանգիպիլ:

Աղախինն երկու գաւաթ և շիշ մը գիօղի բերաւ: Երկու երիտասարդք ստոլին դիմաց անցան, և կամաց կամաց սկսան խմել գիօղին: Մարգարիտա ալ քիչ մը խռոված իրենց տարօրինակ կերպէն, քաշուեցաւ գարձալ իր սենեակը և անկողին մտաւ. բայց չկրցաւ քնանալ:

Սակայն երկու ժամ ետքը՝ զուխը սկսաւ ծանրանալ, և աչքերն՝ սկսան գոցուիլ. բայց շարժում մը լսելով՝ անկողնէն ելաւ. և մտածելով թէ անշուշտ Սիմէոն անհանգիստ պիտի լինի՝ առանց աղաղակի իւր փոքր սենեկէն դուրս ելաւ: Երկու երիտասարդք ալ իրենց սենեկին մէջը չէին. այլ մութի մէջ ցած ձայնով արկեղ սենեկին մէջ կը խօսէին: Անհանգստութեամբ և ահա լեցուեցաւ խեղճ կինն. կամաց մը մօտեցաւ այն սենեկին, և վրան մարեիք եկաւ:

Երկու երիտասարդք՝ ի Պրիւքսէն

բորոր ունեցածնին խաղի մէջ կորսըն-
ցուցեր էին : Յետոյ՝ այս ալ բաւական
չէ՝ պարտքով խաղացեր էին . բացեր
էին արկղը . այն արկղը՝ որոյ բանալին
Մարգարիտայի քովն էր : Բայց թէո-
դոր՝ հնարազիրտութեամբ կրցեր էր
նմանը չինել տալ . երկու բարեկամը
կը վիճէին . վասն զի Սիմէոն՝ միայն
հազար ֆիօրինի քսակ մը կ'ուզէր վեր-
ցընել , ինչպէս առաջին անգամները ,
մինչդեռ իր ընկերը՝ կը պնդէր թէ չի
բաւեր այդչափը :

— Ահա բան չունինք , ըսաւ թէոդոր ,
և մեր պարտքը՝ 1100 ֆիօրին է :

— Առժաման ինն հարիւր կը հատու-
ցանենք , պատասխանեց Սիմէոն . և
մնացածին համար ալ ժամանակ կը
խնդրենք :

— Խաղի պարտուց համար ժամա-
նակ . մեր պատիւը չէս մտածեր . ո՛հ ,
յիրաւի եթէ այսպէս գործես՝ ամենայն
ինչ կորսուեր է :

— Բայց հայրս պիտի անդրադառ-
նայ . մտածէ՝ մինչև հիմա հինգ հազար
ֆիօրին ալ գողցեր ենք :

— Շատ լաւ , ուրեմն գէթ հինգ հա-
զար ֆիօրին ալ վերցընենք : Եւ կար-
ծեմ թէ հայրդ չ'անդրադառնար . վասն
զի արկղին մէջ ստակ դրած ժամանակ
չի հաշուեր :

— Բայց եթէ համրէ :

— Հօռ չէ հիմա . մենք վաղը իրի-
կուն տուն կը դառնանք : Երթանք դար-
ձեալ խաղանք , և կարծես թէ ինչ այս ան-
գամ մեծ վաստակ պիտի ընեմ :

— Բայց թէ դարձեալ կորսընցընենք

— Անկարելի է :

— Սակայն եթէ հանդիպի :

— Այն ատեն կը գրես հօրդ տեղն
'ի տեղը , ամէն բան կը պատմես իրեն .
զիս կը թողուս , և կը յուսամ թէ կը
ներէ քեզի :

— Չեմ գիտեր ինչ օրոշեմ :

Այս խօսքերս կ'ըսէր Սիմէոն , երբ
ներս մտաւ Մարգարիտա :

— Ո՛հ , պարոն Սիմէոն , աղաղակեց
աղախինն՝ երիտասարդին ոտքն ընկ-
նելով , . . .

— Ամէն բան յայտնուեցաւ , աղա-
ղակեց թէոդոր բարձրաձայն , և ձեռքը
բռնած երկու քսակները գետին նե-
տեց :

Երիտասարդն Սիմէոն Մէրքս՝ մե-
ռելի դոյն առաւ :

— Ո՛հ , պարոն Սիմէոն , կրկնեց ա-
ղախինն արտասուալից , ինչ է ըրա-
ծըդ . միթէ հայրդ ստակ կը խնայէ
քեզի : Հողիդ կ'ուզես դատապարտել :
Ո՛հ , եթէ չես ուզեր ետ կենալ այս չար
գործէդ , գէթ սպաննէ զիս . ոչ ոք կ'ի-
մանայ , մինակ ես եմ այս տանը մէջ .
կը կարծեն թէ դող մտեր է . գէթ
հայրդ քու վրադ կասկածի չերթար . . .

Մինչդեռ աղախինն այսպէս հեծկըլ-
տալով կը խօսէր , և բաղլակները կը
տարածէր , թէոդոր դարհուրած՝ դրա-
սենեկին մէջ կը շրջէր :

— Իրաւունք ունի աղախինն , ըսաւ
թէոդոր տխուր ձայնով , և շրջադռեա-
տին տակէն սուր մը դուրս քաշելով ,
պէտք է սպաննել զինքը . և այս խօս-
քերս ըսելով՝ յարձրկեցաւ սուրը ձեռ-
քը Մարգարիտայի վրայ , որ միայն՝

— Ո՛վ խեղճ մայրիկ , ըսաւ , և թո-
ղուց որ զարնէ :

Բայց Սիմէոն , այլայլած՝ ընդ առաջ
վազեց թէոդորի :

— Ե՛տ կեցիր , աղաղակեց իր ընկե-
րն , պէտք է որ մեռնի . եթէ սպան-
նենք՝ հայրդ մեր վրայ չի կասկածիր .
և անկէ ետքը՝ կրնանք ամբողջ արկղն
ալ գողնալ , որոյ մէջ 14,000 ֆիօրին
կայ :

— Չեմ ուզեր՝ որ զինքն սպաննես ,
աղաղակեց կատաղութեամբ Սիմէոն .
զիս նախ սպաննէ եթէ Պ'ուզես :

— Որովհետեւ ամենայն ինչ յայտ-
նուեցաւ , ըսաւ թէոդոր , ալ ես ծած-
կել պէտք չէ : Ուրեմն ա՛ռ այս երկու
քսակներն և փախի՛նք եթէ կ'ուզես :
Թէոդոր քսակները Սիմէոնի տա-
լով՝ նշան ըրաւ իրեն որ սենեկէն դուրս
ելլէ . բայց երիտասարդը՝ չուզեց մինակ
թողուլ իր ընկերը՝ Մարգարիտայի
քով : Խեղճ աղախինը՝ կու լար , կ'ող-
բար . երկու ոճրագործաց կը յիշեցընէր

խոհեմութեան և պատուոյ սկզբունքներն . յանուն ամենատեսին Աստուծոյ կ'աղաչէր իրենց, և կը սպառնար յաւիտենական տանջանք և պատիժ : Բայց թէոգոր առանց աղախնոյն խօսքերուն մօտիկ ընելու և Սիմէոնի անգրադառնալուն՝ արկղը գատարկեր էր : Գիշ մը վերջը ստըկով ծանրաբեռնեալ՝ բռնեց Սիմէոնի բազուկը :

— Երթանք, ըսաւ . վախելու բան չըկայ . Մարտիրոս կ'երթանք . և անկից կը դրնէք հօրդ : Պէտք է որ ներէ քեզի :

— Ո՛հ, աղաղակեց Սիմէոն, Մարգարիտա զմեզ պիտի չմատնէ : Պէտք է ըսէ՝ որ գողերն եկան գիշերը : Մնաս բարով, Մարգարիտա, ցաւէ իմ վրաս : Այս ատեն խեղճ կինը՝ դարձեալ ջանք մ'ըրաւ . իր երիտասարդ տիրոջ բազկէն բռնելով՝

— Մի՛ գողանար, ըսաւ . յանուն Աստուծոյ մի՛ գողանար քու խեղճ հօրդ դրամագլուխն : Եթէ սխալեցար, խեղճ պատանի, եթէ դրամի պէտք ունիս՝ խնդրէ զայն հօրէդ . յայտնէ իրեն վիշտորդ՝ զքեզ բնաւ չի մերժեր . և թէ մերժէ՝ ես իսկ կ'աղաչեմ՝ որ ընդունի զքեզ և բովանդակ իմ վարձքս ալ քեզի տայ . ես ասկից վերջը՝ առանց վարձու կը ծառայեմ ձեզի : Սիրելի որդեակ, զքեզ մօր պէս կը սիրեմ, մօտիկ ըրէ ըսածիս . . .

Մինչդեռ կը խօսէր խեղճ աղախինն, թէոգոր՝ Սիմէոնի բազկէն բռնելու և կը քաշէր զինքը, վասն զի կը փութար փախչելու : Մարգարիտա ալ թէոգորի առջևը գալով

— Դուն ես, ըսաւ, գու, որ թէ՛ զիս և թէ՛ իմ երիտասարդ տէրս պիտի կորսնցընեն : Վասն զի զով ամբաստանեմ եթէ՛ զքեզ, թշուառական, անշուշտ Սիմէոն պիտի դէմ կենայ : Բայց Աստուած պիտի պատժէ զքեզ . ահա արդէն կը սպառնայ :

Այս խօսքերս ըսելով՝ ցրցուց պատուհանէն լրացեալ լուսինը՝ որ չորս մաս բաժնուեր էր սև խաշով մը : Թէոգոր այս տեսնելով՝ զարհուրեցաւ և ես ես քաշուեցաւ . բայց վարկեան մը վերջը

հանգստացաւ : Այս երեկոյթս՝ զոր նախ հրաչք կարծեց, Ս. Յովհաննու եկեղեցւոյն զանգակատան խաչն էր՝ որոյ ետեւէն կ'անցնէր լուսինը :

— Այս նշանը՝ զոր կ'արհամարհես արդ՝ վրէժխնդիր պիտի լինի քեզ, ըսաւ Մարգարիտա յուսահատած :

Թէոգոր հեգնական ծիծաղով՝ գարշելի երդում մ'ըրաւ և բռնութեամբ մէկզի հրելով աղախինը՝ գետին փռեց, ուր մարեցաւ ընկաւ եղկելին :

Օրն սկսեց էր ծագիլ, երբ խեղճ աղախինն գտաւ զգայութիւններն : Ինքզինքը մինակ գտաւ . ահաւոր երազի մը պէս յիշեց գիշերուան հանդիպածը : Բայց տեսնելով բացուած և դատարկ արկղը՝ բնաւ չէր տարակուսեր իր գլուխը գալիք թշուառութեանց վրայ : Սիրտը սաստիկ խռովեցաւ, և սկսաւ դարձեալ դառնապէս լալ :

— Կորսուե՛ր եմ, կ'ըսէր, կորսուե՛ր : Գլուխը դարձաւ . զգաց որ պիտի չհամարձակի տիրոջ առջև երևնալու . և առանց զգալու ըրածը՝ սկսաւ փախչիլ . մերձայի մը նման վազելով՝ հասաւ մինչև 'ի Յողդէկէմ' : Գտաւ հոն մայրը, որ զինքն այսպէս խռոված տեսնելով, և չգիտելով իրականութիւնը՝ կարծեց թէ՛ հիւանդ է և ըսաւ որ անկողին մտնէ :

Գ

Թէոգոր և Սիմէոն՝ լուսթեամբ անցան կանոտ քաղաքին փողոցներուն մէջէն, ծանրաբեռնեալ իրենց գողցած մեծագումար դրամովը, որոց մեծ մասն ոսկի էր : Զանգակատան տակէն անցնելու ատեն՝ թէոգոր կարծես մղեալ ունեւելով զօրութենէ մը՝ յակամայս վերջին անգամ մ'ալ աչք մը առաւ երկնաբերձ զանգակատան խաչին : Բետոյ ջանալով հանել մտքէն Մարգարիտայի սպառնալիքն,

— Ոչ եթէ ասկից կը վախեմ ես, ըսաւ Սիմէոնի, ցուցնելով երկաթեայ խաչը, այլ նոյն ատեն քիչ մը խռովեցայ, վասն զի լուսնի պարունակին վրայ

եկեր էր: Միայն կը վախեմ, չըլլայ թէ այս բիրտ կիներ մատնէ զմեզ: Սակայն աղէկ ըրիր՝ չթողուցիր որ սպաննեմ: Բայց միայն ըսածիդ պէս՝ եթէ չմատնէ զմեզ:

— Զմեզ մատնել, կրկնեց Սիմէոն, Մարգարիտան աւելի մահ յանձն կ'առնու:

— Որչափ ալ ապահով լինինք, կըրկնեց երիտասարդ Նորմանտացին, խոհեմութեան համար պէտք է որ մէկ քանի օր հեռանանք այս երկրէն: Եթէ լսէ հայրդ մեր ըրածն՝ միշտ կրնաս ապաշաւել:

Սիմէոն չպատասխանեց այլ ևս. և երկու ոճրագործք լուծեանք քաղաքէն դուրս ելան:

Փանի մը քայլ ևս ընելէն վերջը՝ տունն մը մտան, և երկու ձի վարձելով՝ դիմեցին 'ի Գաղղիա:

Այս ահաւոր գիշերուան յաջորդ առաւօտը, մինչդեռ Սիմէոն և թէոդոր ըստ կարելոյն փութով կը փախչէին, և աղախինն ալ իւր գիւղը կը փութար, Բաղդասար ալ կը մեկնէր Ալոց քաղաքէն և կը դառնար 'ի Կանտ. լի տխուր և ձախող նախազգացմամբ:

— Լաւագոյն էր, կարծեմ, եթէ այս փորձս չընէի: Պէտք էր միայն արկեղս գաղտնիքը փոխել: Եթէ այս կիներն յանցաւոր գտնուի, զայն ալ պիտի կորսնցընեմ:

Բարեմիտ վաճառականն և ոչ իսկ փոքր կասկած մի ունէր իր որդւոյն վրայ: Առաւօտը ժամը տասին՝ իր տան դիմաց հասաւ: Զարկաւ դուռը իր սովորական ոճով, բայց ոչ որ բացաւ: Միայն չներն ներսէն տիրով ձայնն առնելով՝ փաղաքշանաց ձայներ կը հանէին: Դարձեալ զարկաւ Բաղդասար, բայց նորէն լուռ լինաւ:

— Արդեօք գողերը մտեր և սպաննէր են զՄարգարիտա: Բայց Հասան և Միւլէյ Ինչպէս թողուցեր են այս ոճիրը:

Երբ այսպէս տխուր կարծեաց մէջ կը թափառէր մտքը, տեսաւ որ դրացին զուլը պատուհանէն դուրս հանեց է:

— Զտեսար արդեօք զՄարգարիտա, հարցուց Բաղդասար դրացւոյն:

— Արշալուսին, պատասխանեց դրացին, մինչդեռ դուռն կը բանայի՝ տեսայ որ կ'երթար Մարգարիտա: Զեմ գիտեր ուր կ'երթար, բայց այսչափ գիտեմ որ խնդի պէս կը վազէր:

Այս լուրը՝ խռովեց Բաղդասարի սիրտը: Միւս դրացիներն ալ եկան և ըսին թէ տեսանք որ Մարգարիտա կը վազէր Յօղդէկէմի ճամբուն ուղղութեամբ:

— Ի՞նչ անլուր բան, ըսաւ վաճառականն. և ոչ իսկ իմ տունն կրնամ մտնել:

Բռնավէնդուրա ալ որ բաւական առաջ քանի մ'անգամ զարկեր էր դուռը՝ վրայ հասաւ, և տեսնելով հանդուրձ վախէն դողալ սկսաւ: Երբ դրագիրն խօսիլ կ'ուզէր, բայց Բաղդասար ընդհատեց խօսքն...

— Աւերորդ տեղ կասկածներու չերթանք, ըսաւ, տեսնենք ինչ հանդիպեր է: Դու ծերուկ, զնա դարբինը կանչէ: Վասն զի կարծեմ թէ դուռը պիտի չկարենանք բանալ:

Շատ բազմութիւն ժողովեր էր վաճառականին տան առջև: Ս. Բաւոնի դատաւորն ալ եկաւ:

Երբ դուռը բացին՝ Բաղդասար և Բռնավէնդուրա իսկոյն ներս վազեցին. դրացիք և դատաւորն ալ ներս մտան: Վաճառականը մէկէն վազեց դէպ իւր արկղը, բայց զայն բաց և դատարկ գըտաւ: Այլայլով ծենէն սկսաւ աղաղակել:

— Գողցեր են, այս բոլոր ունեցածս գողցեր են. տասնըչորս հազար ֆիօրին: Բայց պէտք է գողը գտնել:

— Գուշակեցի որ իմ ծառայութիւնս կարեւոր է հրամանքիդ, ըսաւ դատաւորն: Զով կ'ամբաստանես:

— Կ'ամբաստանեմ... ըսաւ Բռնավէնդուրա: Վաճառականն քայլ մը յառաջ եկաւ և հրամայեց գրագիրն որ լռէ. բայց գրագիրը մոիկ չըրաւ և դատաւորին առջև գալով կ'ամբաստանէնք զՄարգարիտա, ըսաւ:

— Չեմ հասկնար, ըսաւ դատաւորը, տանուշտիս հազար ֆիօրինի գողութիւն, և այն ալ ընտանեաց աղախիննէն Այս է բանալիդ, հարցուց դատաւորը, հանելով արկեղ վրայ մեացած մեծ բանալին:

— Այ, պատասխանեց վաճառականըն. շինծու է այս բանալին. այսպիսի չէի կարծեր. ուրեմն այսպիսի տոնէն խաբուեր եմ ես: Անօրէն, բանալի ալ յարմարացեր է: Արդեօք միւս ճիշդ բանալին ո՞ր է:

Սկսաւ փնտռել՝ բայց չգտաւ: Դատաւորը՝ չորս կողմը զննելով՝ թեզաննէի կոճակ մը գտաւ.

— Այք մը պէտք է հոս եկած լինի, ըսաւ, կոճակը ցուցնելով:

— Անշուշտ անօրէն աղախինն գողալից մ'ալ ունեցեր է:

— Ահա աւելի բացայայտ ապացոյց մը, աղաղակեց Բոնապլէնդուրա՝ երկու երիտասարդաց սենեակը մտնելով: Այս երկու գաւաթն է և շին յայտնի կը ցուցնեն՝ որ երկու ոճրագործք գործ տեսնելէն առաջ՝ ոյժ և քաջալեր ստացեր են:

— Չեմ զարմանար Մարգարիտայի գողութեան վրայ՝ ըսաւ դրացի մը, մտածելով իր մօրը անցուցած հանգիստ կեանքն: Յայտնի է՝ դողի ընտանիքն զերութեամբ աչ կ'ապրի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, հարցուց դատաւորն, այս կինը Յօդդէկէմի ճամբուն ուղղութիւնը բռնեց:

— Այո, ստոյգ:

— Այն տոնն, պարոն Բաղդասար, մենք անմիջապէս բազմութեամբ կ'երթանք ի Յօդդէկէմ: Չորս մղոն հեռաւորութիւն ունի. եթէ փախստականն թեաւոր չէ՝ անշուշտ կը հասնինք. և քու տասնըջորս հազար ֆիօրինդ չի կորսուիր: Բայց այս աղախինոյն ըրած յանցանքն եռապատիկ պատժոց արժանի է:

Այս խօսքերս ըսելով՝ մեկնեցաւ դատաւորն, թողնելով զԲաղդասար խօրին տխրութեան մէջ. իսկ Բոնապլէնդուրա՝ կէս մը սրգողած կէս մը ուրախացած՝

կը մտածէր որ ասկէ վերջը իր կնոջ պաշտօնն որոշեալ և ստոյգ է: Իսկոյն կանչեց զինքը՝ որպէս զի խնամէ զվաճառականը. և այն օրէն սկսեալ Մարգարիտայի տեղը ինքն անցաւ:

Բաղդասար գրեթե որդւոյն իր ձախորդութիւնը, և կը կարծէր թէ զեռնի Պրիւքսէլ է. այս նամակին մէջ կ'աղայէր որ ետ դառնայ և իր վշտացեալ հայրը մխիթարէ: Բայց թղթատարն չգտաւ զՍիմէոն ի Պրիւքսէլ՝ որ եթէ կարդար այս հայրական նամակը՝ անշուշտ կը զղջար: Ընդհակառակն Սիմէոն կանտ եկող վաճառականի մը ձեռքով Մոնցայէ նամակ մը կը գրէր առ իւր հօրը, որոյ մէջ կ'իմացնէր թէ երեք շաբաթի չափ Դաղդիա ճամբորդութեան պիտի ելլեմ: Այս նամակը՝ ձախորդութենէն երեք օր վերջը հասաւ հօրը ձեռքը, որ և հաստատեց որդւոյն առաջարկութիւնը ըսելով.

— Խեղճ տղաս անհանգիստ կը լինի եթէ լսէ Մարգարիտայի ոճիրը. լաւաւ, զոյն է որ չիմանայ. երբ դառնայ՝ այն տոնն կ'իմացնենք:

Սակայն դատաւորն ընկերութեամբ վեց զինուորացի հասաւ ի Յօդդէկէմ: Մինակ ինքն ուղղակի գնաց Մարգարիտայի տունը:

— Ո՛ւր է աղջիկդ, հարցուց պառաւին:

— Ո՛հ, սիրելի պարոն, մի աղաղակեր, պատասխանեց պառաւ մայրը, խեղճ աղջիկս հիւանդ է:

— Անշուշտ կը քնանայ, ըսաւ դատաւորն: Պէտք չէ զարմանալ, յայտնի է այնպիսի գիշեր մը անցնելէն ետքը՝ պէտք է քնանայ: Կ'ուզեմ և պէտք է որ ես հետը խօսիմ:

Այս խօսքերս ըսելով Մարգարիտայի սենեակը մտաւ, ուր խեղճ աղախինն արտասուալից՝ մօրը անկողնոյն վրայ ինկեր էր:

— Մեր ետեւէն պիտի գաս, գեղեցիկ օրիորդ, ըսաւ դատաւորն՝ հեգնական ձայնով. սակայն նախ և առաջ ցրցուր տասնըջորս հազար ֆիօրինը:

— Տասնըջորս հազար ֆիօրին. կըր-

կենց աղախինն զարհուրած : Ո՛հ, Աստուած իմ, գիտէի ստոյգ որ զիս պիտի ամբաստանեն :

— Գողերն միշտ այսպէս կը սկսին իրենց պատմութիւնն, ըսաւ դատաւորն. եթէ իրենց պատճառանաց մտիկ ընես՝ աշխարհիս վրայ գող չի մնար :

— Գող . . . պարոն, աղաղակեց պառաւ մայրն, ո՞վ կը համարձակի աղջիկս գող հրատարակել :

— Ես, Ս. Բաւոնի դատաւորն, ըսաւ : Պէտք է հատուցանէ մեզի տասնըչորս հազար ֆիօրին . . . յայտնէ իր ընկերները և մեր ետեւէն գայ :

Խեղճ պառաւն այս խօսքերս լսելով՝ գլուխը դարձաւ և թօռիկ վրայ ինկաւ : Դատաւորն սուլեց, և վեց զինուորներն ներս մտան : Մարգարիտա վախելով որ վրան բանութիւն չգործածեն վար ցատքեց անկողնէն :

— Կու գամ ձեր ետեւէն, ըսաւ :

— Չէք կրնար տանիլ զինքը, աղաղակեց ընթանալով Յօղզէկէմի ժողովրդապետը. խեղճ աղջիկը ծանր հիւանդ է, ըսաւ առ դատաւորն :

— Գողութիւն ըրեր է, պատասխանեց դատաւորն. գարձընէ ստակը, յայտնէ ընկերները և մէկ քանի օր հոս հանգիստ կը թողունք զինքը ընդ պահպանութեամբ զինուորացի :

— Երկինք վկայ կը կոչեմ, ըսաւ Մարգարիտա գողալով, որ ես չեմ գողցած :

— Այն ատեն ո՞վ է գողն . . . կը ճանչնաս գողերն յայտնէ մեզի իրենց անունն :

— Չեմ կրնար :

— Այս ինչ բանալի է. հարցուց դատաւորն՝ Մարգարիտայի գողնոցին տակէն դուրս քաշելով արկեղ բանալին :

— Ոճրագործութիւնն այս բանալիով 'ի գործ չդրուեցաւ :

— Գիտեմ, նմանը չինել տուեր ես, վասն զի երկու բանալի պէտք էր քեզի : Բայց յայտնի է թէ կեանքդ կ'որսնցուցիր :

— Մարգարիտա, յանցաւոր ես, հարցուց ժողովրդապետն :

Աղախինն տխուր կերպով քահանային երեսը նայեցաւ. յետոյ արտասուակից պատասխանեց .

— Ո՛չ, հայր սուրբ :

— Յանցաւորաց անունը պիտի ըսես, հարցուց դատաւորն :

— Ո՛չ երեք :

— Եւ ո՞չ Աստուծոյ, հարցուց քահանայն :

— Եւ ոչ Աստուծոյ. Աստուած զիտէ յանցաւորները :

— Դատաստանի մէջ, սիրելի օրիորդ, ստիպեալ պիտի յայտնես, ըսաւ դատաւորն. այնպէս տանջանքներունը՝ որ քեզմէ աւելի կատաղիները կը սանձէ, Հապա երթանք :

— Որդեմի, ըսաւ բարի ժողովրդապետն. եթէ անմեղ ես՝ Աստուած անտարակոյս զքեզ ձեռքէ չի թողուր : Աստուծոյ օրհնութիւնը վրագ հանգչի : Բանալը զքեզ տեսնելու կու գամ : Բայց մի թողուք որ քալէ մինչև կանտ, ըսաւ զինուորացի. թերևս դեռ չհասած կը մեռնի :

— Մեր փոյթը չէ, պատասխանեց դատաւորն. մենք կ'ուղենք որ յայտնէ ընկերները և ետ դարձնէ տասնըչորս հազար ֆիօրինը :

Յետոյ նշան մը տուաւ. զինուորացիին՝ պլլելով զՄարգարիտա վերարկուի մէջ՝ ձիուն վրայ դրաւ և մեծաքայլ սկսան յառաջել գէպ 'ի կանտ. իսկ բարեսիրտ քահանայն տնակին մէջ կեցեր և վշտացեալ մայրը կը մխիթարէր :

Նոյն իրիկուն զՄարգարիտա ալ Ս. Բաւոն գիւղաքաղաքին բանտերուն մէջ փակեցին :

Դ

Եթէ Աստուած չլինէր մեր դերագոյն դատաւորն՝ ո՞վ պիտի դատէր զմեզ. վասն զի մարդկանց վճիռներն՝ շատ անգամ սխալ և անիրաւ են :

Իսկ Ս. Բաւոնի դատաւորն մեծ գործունէութեամբ սկսաւ Մարգարիտայի դատաստանը : Խեղճ Բաղասաարը սըր-

տին ցաւէն հիւանդացիները որով բնաւ չխառնուեցաւ այս գործին մէջ, Դատաւորք ուշ գրին՝ որ Մարգարիտայի մայրը՝ թէպէտ և առանց օգնականի՝ բայց անօթութենէ չէր մեռած. որով փոխանակ գովելու Մարգարիտայի ծընողատիրութիւնն՝ այս բանս առին ապացոյց իրեն գողութեան։ Այնչափ կասկածի գնացին՝ որ համարելով թէ ուրիշի բարիքը կը վայելէ պառաւ մայրըն՝ քիչ մնաց զինքն ալ պիտի բանտէին։

Երկու օր վերջը Յօգեկէմի Ժողովրդապետը բանտը այցելութեան եկաւ ըստ իր խոստման։ Տեսութեան ժամանակ՝ քահանայն ալ համոզուեցաւ աղախնոյն անմեղութեան վրայ. բայց Մարգարիտա քահանային իսկ չէր ուզեր յայտնել գողերուն անունն։ Քահանայն քաջալերեց զինքը համբերութեամբ կրելու, և յանձնեց բանտապահաց խնամքին՝ ըսելով որ ինքն չէր ոճրագործն, և թէ Աստուած քիչ աւելնէ կը յայտնէ բուն յանցաւորները։ Բանտին պահապաններն՝ քահանային խօսքը յարգեցին. բայց դատաւորներն՝ որ ամենայն խստութեամբ դատաստանը կը շարունակէին, ըստ Որդատեսի բացատրութեան՝ եռապատ պղնձեայ սիրտ ունէին։ Որսը ձեռքերնին էր, ոչ զք կարող էր յափշտակել։

Ամէն օր կը հարցաքննէին զՄարգարիտա, և ամէն օր ալ նոյն պատասխանը կ'առնէին. անմեղ եմ, կը ճանչնամ յանցաւորները, բայց չեմ կրնար յայտնել իրենց անունն։

Այլ օր վերջը՝ երբ տեսան թէ որոշ գազափար մը չկրցան ստանալ թէ դրամոյն և թէ յանցաւորաց նկատմամբ, որոշեցին՝ որ զՄարգարիտա տանջանաց մատնեցին. Դահլիճ մը չորս հատ չոր կաղնիէ փղոր գերաններ բերաւ. Մարգարիտայի սոքերը երկու գերանի մէջ սեղմեցին. իսկոյն արիւնն աղբիւրի պէս սկսաւ ոտքերէն վազել և ոսկորներն ջրալախեցան։ Մարգարիտա ցա-

ւազին աղաղակներ հանեց՝ առանց բան մը յայտնելու և յետոյ մարեցաւ տանջանքն ալ դադարեցուցին։ Վերքերը պատեցին և ձգեցին զինքը յարդէ անկողնին վրայ. վիրաբոյժն վճռեց որ երեք օր վերջը նոյն տանջանքն կրնայ կրկնուիլ։

Երբ երկրորդ անգամ տեսաւ այն ահաւոր տանջանարանն՝ նուազ ձայնով յայտնեց՝ որ ամէն բան կը խոստովանիմ։ Բայց դարձեալ չուզելով մատնել իր երիտասարդ տէրը՝ ծնրադիր աղօթեց Աստուծոյ որ ներէ իրեն ընելիք խաբեբայութեան. բայց աղօթքի ժամանակ միտքն ինկաւ խոստովանահօր ըսածն՝ թէ սուտ խօսին ոչ երբեք ներեալ է, նոյն իսկ եթէ կարենաս փրկել բոլոր աշխարհ. ուրեմն յանձնեց ինք զինքը Աստուծոյ գթութեան և համբերութեամբ սպասեց հարցաքննութեան։

— Թանցաւոր ես, հարցուց դատաւորն։

— Կարելի է, պատասխանեց աղախինն. վասն զի կրնայի արգիլել գողութիւնը։

— Ո՞վ գործեց զայն. ո՞վ գողցաւ տանը, չորս հազար ֆիօրինը։

— Երիտասարդ անձ մը։

— Կը սիրես զայն։

— Անոնցմէ մին կը սիրեմ, պատասխանեց Մարգարիտա՝ շառադունեալ. վասն զի ահաւ որ մերձակայք անկարգ սիրոյ համար հասկըցան։

— Անոնցմէ մին, աղաղակեց բարկութեամբ դատաւորն. ուրեմն երկունն յանցաւորներն։

— Այո, երկու էին։

— Դու ալ մասն ունէիր։

— Ոչ, բնաւ։

— Կրնայիր արգիլել իրենց գողութիւնն։

— Այո, վասն զի ես ներկայ էի. և եթէ զգրացիս յօգնութիւն կոչէի կը տեսնէին որ ես անմեղ եմ։

— Շատ լաւ, աղիկիս, ըսաւ դատաւորն գոհ սրտով. հիմա նայինք անուններն յայտնէ։

— Չեմ կրնար ըսել:

— Իրենց փախած անգը դիտես:

— Չեմ գիտեր:

— Արդեօք այս գեղին մէջն են:

— Չեմ կարծիք:

— Չէս ուզեր անուններն յայտնել:

— Կրնաս զիս մեռցընել, բայց ես չեմ կրնար յայտնել:

— Գարձեալ բանտ տարէջ, ըսաւ դատաւորն:

Աղախնոյն երթալէն վերջը՝ դատաւորն ըսաւ իր խորհրդականաց.

— Ինքզինքն յանցաւոր կը դատի. կարևոր կէտ մ'է այս: Իսկ իր ընկերներն երկու են. ամենայն ջանքով պիտի խուզարկեմ: Բայց այս դատաստանը զիս շատ զբաղեցուց, ուրիշ գործեր ալ ունինք

Յետոյ քանի մը վայրկեան ընկղմեցաւ իր մտածութեանց մէջ, և իսկոյն թղթի վրայ ստորագրեց Մարգարիտայի մահուան վճիռը:

Նոյն օրն երեկոյեան դէմ Յօդդէկէմի ժողովուրդապետն եկաւ վերջին անգամ զինքը խոստովանցընելու, և ցաւօք սրտի յայտնեց Մարգարիտայի՝ վրէժիւր, որ յաջորդ օրն 'ի գործ պիտի դրուէր: Մարգարիտա այս լուրը լսելով ուրախացաւ. բարի քահանայն զինքը շատ խաղաղ վիճակի մէջ գտաւ, և խոստացաւ որ առտու կանուխ հաղորդէ զինքն:

Մահուան օրն 1535, մօրտ 15ին ուրաշած էր: Մինչդեռ անտարբերութեամբ Մարգարիտայի մահուան գործին կը պատրաստուէր գահինը, դառնանք և տեսնենք թէ ինչ եղան յանցաւորը:

Մինչև Բարիդ քնացեր էին, ութ օր հոն անկարգ և ցրուած կեանք մը անցուցեր էին, և հաճոյից մէջ կ'ուզէին թաղել իրենց խղճմտանաց խայթը: Սակայն Սիմէոն սարսափելի խորհուրդներով կը տանջուէր. երազին մէջ կը տեսնէր զՄարգարիտա դատապարտեալ. բայց երբ կ'արթննար՝ չէր հաւատար որ կարենան այնպիսի անմաքանձ մը դատապարտել: Օր մը երբ Դուռնէի պարսէղը չորագայելու գնա-

ցեր էր՝ կանտեցի վան Հայկըն վաճառականին հանդիպեցաւ, որ իր հօրը շատ բարեկամ էր. մարտի 8 էր:

— Դու հոս կը զուարճանաս, ըսաւ վաճառականն, մինչդեռ հայրդ մեծ նեղութեան մէջ է:

— Ինչ վիշտ ունի, հարցուց երիտասարդը քիչ մը շառագունեալ:

— Չէս դիտեր. արկղը գողցեր են. և իր աղախինն ալ դատապարտեր են: Սիմէոն այս խօսքերուս վրայ դողալ սկսաւ: Վաճառականն կարծեց թէ բռնական զգացմանց հետեանք է իր դիմաց այլափոխութիւնն. մխիթարեց ու քաջալերեց զինքը, և ըսաւ որ վաղը դարձեալ կանտ պիտի դառնամ:

Երկու երիտասարդը արդէն այն մեծ գումարին կիսէն աւելի մսխեր էին: Բայց նոյն իրիկուն ալ չահելու յոռսով խաղացին և գրեթէ ունեցածնին ալ կորսընցուցին. Սիմէոն այն ատեն ըսաւ որ կ'ուզեմ կանտ դառնալ, հօրս ոտքն իյնալ, ամէն բան խոստովանիլ և ազատել զՄարգարիտա. Թէ ոչոր ալ որոշեց որ մէկտեղ դառնայ, բայց այն պայմանաւ՝ որ բոլոր յանցանքը Սիմէոն պիտի խոստովանէր:

Երկու երիտասարդը ճամբայ ելան, և մօրտ 15ին առաւօտեան դէմ կանտ հասան: Գիւղաքաղաքին ծայրը թողուցին իրենց ձիերը՝ որպէս զի չճանչցուին. ժամը տասին հասան քաղաքին մէջ տեղը: Մարգարիտա ցորեկը պիտի սպանուէր: Թէ ոչոր քիչ մը ատեն աչքերը վեր վերցուց և Ս. Յովհաննու խաչը տեսնելով.

— Ոհաւասիկ, ըսաւ ծիծաղելով, մեր վրէժխնդիրն:

Սիմէոն լուռ կեցեր և կը մտածէր թէ ինչպէս պատմէ հօրը՝ իրենց յանցանքը. արդեօք քաղաքացիք ինչ պիտի ըսեն:

Սոյն այս օրս օրը շատ գէշ էր. յանկարծակի սաստիկ մրրիկ մ'եղաւ. երկինք թխադոյն ամպերով ծածկուեցաւ, և մրրիկն այնպէս բռնութեամբ կը շնչէր՝ որ տանիքներէն աղիւսի կը տորուանք վար կը թօթափէին, և նեղ

ծերպերէն սուլելու ժամանակ՝ ահռելի ձայներ կը հանէր. իւրաքանչիւր ոք իր շրջադրեալին մէջ կը պլլուէր: Երկու բարեկամք ալ արագ արագ կը քալէին. բայց Թէոդոր-ճիլը այս վայրկեանիս՝ քիչ մը երկիւզիւ աչքերը վեր վերցուց և սկսաւ երկաթէ խաչը դիտել, որոյ մտածութիւնը չէր կրնար մտքէն հեռացընել:

Մինչդեռ կը մտնէին Ս. Յովհաննու փողոցը՝ մրրկն ամենայն բռնութեամբ շնչեց, կարծես թէ երկիրը դողդաց և յանկարծ զանգակատան երկըթէ խաչն որ արդէն շատ մաշած էր՝ բաժնուհեցաւ իր խաբսխէն և երկու դողերուն վրայ ինկաւ: Թէոդոր երկու մաս բաժնուեցաւ՝ այս խօսքերս ըսելով « իրաւունք ունէր », և մեռաւ:

Սիմէոն սասաիկ վիրաւորեալ էր, բայց դեռ կ'ապրէր. Եկեղեցիէն երկու քահանայ վազեցին իսկոյն: Սիմէոն քահանայից և բազմութեան առջև խոստովանեցաւ այն յանցանքը, որոյ պա-

տիժը Մարգարիտա պիտի կրէր: Լոյն տախտակի մը վրայ դրին թէ զՍիմէոն և թէ իր ընկերոյ՝ դիակը, և Սէն-Պաւսն տարին: Սիմէոն դարձեալ խոստովանեցաւ իր յանցանքն և աւանդեց հոգին:

Թէոդորի վրայ երկու հազար ֆիօրին գտան. գողերուն մարմինը՝ դադաղի մէջ գրին, և Յօդգէկէմի ժողովրդապետըն վաղեց բանտը դնաց՝ որպէս զի ազատէ զՄարգարիտա:

Երբ Բաղտասար այս ամէն հանգիւ պածն իմացաւ, մազերը փետեց և հեռացաւ այն երկրէն, Մարգարիտայի տարեկան թոշակ երկու հազար ֆիօրին թողով: Մարգարիտա ալ շատ չապրեցաւ և քանի մը տարի վերջը վախճանեցաւ:

Կանտի այն փողոցն՝ ուր կատարուեցաւ Մարգարիտայի մարգարէութիւնն՝ դեռ մինչև ցայսօր փոքրոց խաչիկ կը կոչուի:

ՅԻՄԱՐԱՐՈՅԺ ՏՕՐԹԼՕՐԻ ՄԸ ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎՋՊ ԹԱՐԳՄԱՆԵԱԼ Ի ԳԱՂՂԻԱԿԱՆԷ

Ի Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

Ա.

ՄԵՌԵԼԱԹԱՂ ԽԵՆԴԵՆ

— Թէպէտ և հակառակը կը հաստատես ինծի, Պարոն Տօթէօր, բայց ես չեմ կարծեր որ շատ յալոյդ արգիւնը յառաջ պիտի գայ այս գիլոգոլթեանէն — զրուցեցի, լուսութեամբ մտիկընեւ լէն վերջը իւր պատճառաբանութիւնները:

— Նոյն իսկ այս գիշեր, պատասխանեց ինքը քաղցրութեամբ մը, անոնց հետ մէկտեղ կերակուրի պիտի նստիս,

և գործնականապէս պիտի ցուցնեմ քեզի՝ որ ես բնաւ վախնալու բան մը չունիմ անոնցմէ. անօգուտ է այս զրգադրեցնուն հետ խտտութեամբ վարուիլը, Հաճելի է ինծի տեսնալը անոնց առ իս ունեցած յարգանքն ու պատկառանքը. ես բնաւ բան մը անոնց չեմ զլննար, և երբեք անոնց քմաց հակառակ չեմ գործեր. արձակ համարձակ իմ տանս մէջ կը շրջադային, և ոմանք ես միշտ կ'ընկերանան ինծի հետ դաշտերուն մէջ ժուռ եկած առնես: Ես կ'ուզեմ փորձ մը փորձել թէ արդեօք ազատ օդը անոնց առողջութեանը նըպաստաւոր կրնայ մի ըլլալ: